

ANETA KLEMENTOWSKA

Szkolne doradztwo zawodowe w świetle reformy systemu oświaty – analiza porównawcza wybranych regulacji prawnych

Career Counselling in Schools in the Light of the Reform of the Education System: A Comparative Analysis of Selected Legal Regulations

Doktor, Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Mechaniczny, Instytut Inżynierii Bezpieczeństwa i Nauk o Pracy, Zakład Profesjologii, Polska

Streszczenie

W artykule skoncentrowano się na rozwiązaniach prawnych dotyczących szkolnego doradztwa zawodowego w aspekcie wprowadzanej w roku szkolnym 2017/2018 reformy systemu oświaty (ze szczególnym uwzględnieniem szkoły podstawowej). W związku z tym, że od 1999., czyli od momentu utworzenia szkół gimnazjalnych, do czasu ich „wygaszania”, dokumenty prawne ulegały zmianom/modyfikacji. Dokonano ich analizy porównawczej z aktualnie proponowanymi rozwiązaniami.

Słowa kluczowe: doradztwo zawodowe, szkolny doradca zawodowy, reforma systemu oświaty

Abstract

The article focuses on legal solutions regarding school career counselling in the aspect of the reform of the education system (special emphasis put on the primary school) being introduced in the school year 2017/2018. Due to the fact that since 1999, it is from the moment middle schools were established until they are being abolished, legal documents have been changed/modified, a comparative analysis is made of them with reference to the currently proposed solutions.

Keywords: career counselling, school career counsellor, reform of the education system

Wstęp

W dobie szybko postępujących zmian zarówno na rynku pracy, jak również na rynku edukacyjnym wzrasta potrzeba świadczenia usług z zakresu doradztwa zawodowego. Przedział wiekowy klientów znacznie się poszerzył, są to zarówno osoby dorosłe, jak i młodzież (uczniowie), zarówno osoby uczące się, pracujące, jak i poszukujące zatrudnienia. Zważywszy na tak zróżnicowanych odbiorców usług doradczych, stosunkowo trudny wydaje się dobór odpowiednich form

pomocy. Aby usprawnić podejmowane w tym zakresie działania powołano szereg instytucji, które w sposób bezpośredni lub pośredni realizują wspomniane zadania. Dokonano również ich podziału na instytucje edukacyjne i pozaedukacyjne. Pierwsze podlegają Ministerstwu Edukacji Narodowej, drugie z kolei Ministerstwu Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (zob. Klementowska, 2014, 35–82).

W niniejszym opracowaniu skoncentrowano się wyłącznie na szkolnym doradztwie zawodowym w aspekcie wprowadzanej w roku szkolnym 2017/2018 reformy systemu oświaty (ze szczególnym uwzględnieniem szkoły podstawowej). W związku z tym, że zasadniczą kwestią wspomnianej reformy jest „wygaszanie” gimnazjów oraz wprowadzenie w ich miejsce 8-letniej szkoły podstawowej, jak również zmiany w szkolnictwie zawodowym, w celu zobrazowania aktualnej sytuacji w zakresie doradztwa zawodowego dokonano analizy porównawczej w odniesieniu do wcześniejszych rozwiązań prawnych właściwych dla szkół gimnazjalnych oraz aktualnie obowiązujących regulacji na etapie szkoły podstawowej.

Szkolne doradztwo zawodowe w wybranych dokumentach prawnych (poprzedzających reformę edukacji w roku szkolnym 2017/2018)

Obowiązujące w szkołach od 1999 r. (czyli od momentu utworzenia gimnazjów) dokumenty prawne, w których zawarte były informacje dotyczące sposobu realizacji zadań z zakresu doradztwa zawodowego, ulegały zmianom/modyfikacjom (informacje dotyczące dokumentów prawnych z lat 2003–2013 zaczerpnięto z: Klementowska. 2014).

Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty zobowiązała placówki oświatowe do przygotowania uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia. Do 31 stycznia 2011 r. orientacja i poradnictwo zawodowe w szkołach realizowane były na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych. Zgodnie z tym rozporządzeniem pomoc psychologiczno-pedagogiczna miała polegać m.in. na wspieraniu uczniów metodami aktywnymi w dokonywaniu wyboru kierunku dalszego kształcenia, zawodu i planowaniu kariery zawodowej oraz udzielaniu informacji w tym zakresie; jak również na wspieraniu nauczycieli w organizowaniu wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ) oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu. Pomoc taka miała być udzielana na wniosek doradcy zawodowego i organizowana w formie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu. Zajęcia miały być organizowane w celu wspomagania uczniów w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych, przy wykorzystaniu aktywnych metod pracy, a prowadzone w grupach odpowiadających liczbie uczniów w oddziale. Realizacją wspomnianych zajęć mieli zajmować się: do-

radca zawodowy lub nauczyciel, wychowawca, psycholog albo pedagog, posiadający przygotowanie do prowadzenia zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu. Do zadań szkolnego doradcy zawodowego wskazanych w rozporządzeniu z 2003 r. należało:

- systematyczna diagnoza zapotrzebowania uczniów na informacje edukacyjne i zawodowe oraz pomoc w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej,
- gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych właściwych dla danego poziomu kształcenia,
- przedstawianie uczniom, rodzicom i nauczycielom dodatkowych źródeł informacji o poziomie regionalnym, ogólnokrajowym, europejskim i światowym, które odnoszą się do: rynku pracy, trendów rozwojowych w świecie zawodów i zatrudnienia, wykorzystania posiadanych uzdolnień i talentów przy wykonywaniu przyszłych zadań zawodowych, instytucji i organizacji wspierających funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w życiu codziennym i zawodowym, alternatywnych możliwości kształcenia dla uczniów z problemami emocjonalnymi i dla uczniów niedostosowanych społecznie, programów edukacyjnych Unii Europejskiej,
- udzielanie indywidualnych porad zarówno uczniom, jak i ich rodzicom,
- konieczność prowadzenia grupowych zajęć aktywizujących, których celem jest przygotowanie ucznia do świadomego planowania kariery i podjęcia roli zawodowej,
- koordynowanie działalności informacyjno-doradczej prowadzonej przez szkołę,
- wspieranie rodziców i nauczycieli w działaniach doradczych m.in. poprzez organizowanie spotkań szkoleniowo-informacyjnych, udostępnianie informacji i materiałów do pracy z uczniami,
- współpraca z radą pedagogiczną w zakresie tworzenia i zapewnienia ciągłości działań WSDZ, realizacja działań z zakresu przygotowania uczniów do wyboru drogi zawodowej, zawartych w programie wychowawczym szkoły i programie profilaktyki, o których mowa w odrębnych przepisach,
- współpraca z instytucjami wspierającymi WSDZ, w szczególności z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym z poradniami specjalistycznymi oraz innymi instytucjami świadczącymi poradnictwo i specjalistyczną pomoc uczniom i rodzicom.

1 lutego 2011 r. wprowadzono kolejne rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (w związku z tym straciło moc rozporządzenie z 2003 r.). Jeżeli chodzi o kwestie zasadnicze związane z orientacją i poradnictwem zawodowym, to niewiele się zmieniło. W myśl nowego rozporządzenia, podobnie jak to miało miejsce wcześniej, udzielana uczniom szkół gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych pomoc psychologiczno-pedagogiczna

w omawianym zakresie miała przybierać formę zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej. Zajęcia, o których mowa, miały być organizowane w celu wspomagania uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych. Powinny one być prowadzone przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów. Podejmowane przez nich działania pedagogiczne miały na celu rozpoznanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych oraz zaplanowanie sposobów ich zaspokojenia (w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej – doradztwo edukacyjno-zawodowe). Zgodnie z rozporządzeniem z 2010 r. do zadań doradcy szkolnego należało:

- regularne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów na informacje edukacyjne i zawodowe, jak również pomoc w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej,
- gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych dostosowanych do danego poziomu kształcenia,
- prowadzenie zajęć przygotowujących uczniów do świadomego planowania kariery i podjęcia roli zawodowej,
- koordynowanie działalności informacyjno-doradczej prowadzonej przez szkołę i placówkę,
- współpraca z innymi nauczycielami w tworzeniu i zapewnieniu ciągłości działań w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego.

Do roku szkolnego 2017/2018 obowiązywało rozporządzenie z 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, w którym założenia dotyczące doradztwa edukacyjno-zawodowego nie uległy zasadniczym zmianom, znalazł się jedynie dodatkowy zapis, zgodnie z którym doradca zawodowy w razie potrzeby ma wspierać nauczycieli, wychowawców i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Podobnie jak to miało miejsce w 2010 r., w przypadku braku doradcy dyrektor szkoły miał wyznaczyć nauczyciela (dodatkowo wskazano również wychowawcę lub specjalistę) planującego i realizującego zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego. Warto zaznaczyć, że w myśl wcześniej obowiązujących dokumentów prawnych szkoły zobowiązane były również do opracowania i realizacji WSDZ, jednakże pomimo wskazanych do realizacji zadań z doradztwa zawodowego nie utworzono przedmiotu przewidzianego na ich realizację, ponadto również niewiele szkół zatrudniało szkolnego doradcę zawodowego (bardzo często zadania te powierzano do wykonania pedagogom szkolnym bądź też nauczycielom przedmiotowym).

Regulacje prawne w zakresie szkolnego doradztwa zawodowego obowiązujące w roku szkolnym 2017/2018

Zgodnie z ustawą z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, wprowadzającą reformę w roku szkolnym 2017/2018, system oświaty zapewnia przygotowanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia (art. 1 pkt 19), natomiast jedną z form działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły są zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego (art. 109.1 pkt 7). W ustawie, o której mowa, zaznaczono również, że minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi w drodze rozporządzenia zarówno minimalny wymiar godzin z zakresu doradztwa, jak i warunki, sposoby realizacji i organizacji doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach oraz wymagania w zakresie przygotowania osób realizujących doradztwo zawodowe w szkołach i placówkach (art. 47.1 pkt 3, 4). Dodatkowo zgodnie z art. 98.1 pkt 16, organizacja WSDZ powinna zostać zawarta w statucie szkoły. Adekwatnie do tego, o czym wspomniano, ramowy plan nauczania określa minimalny wymiar godzin zajęć z doradztwa zawodowego. Dla szkoły podstawowej przewidziano minimum 10 godzin w roku szkolnym w klasie VII oraz minimum 10 godzin w roku szkolnym w klasie VIII. Na kolejnych etapach edukacyjnych przewidziano po minimum 10 godzin zarówno w trzyletnim, czteroletnim, jak i pięcioletnim okresie nauczania (Rozporządzenie MEN z 28 marca 2017 r.).

W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach wskazano następujące zadania doradcy zawodowego:

- systematyczne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów na informacje edukacyjne i zawodowe oraz pomoc w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej,
- gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych właściwych dla danego poziomu kształcenia,
- prowadzenie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu z uwzględnieniem rozpoznanych mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów,
- koordynowanie działalności informacyjno-doradczej prowadzonej przez szkołę i placówkę,
- współpraca z innymi nauczycielami w tworzeniu i zapewnieniu ciągłości działań w zakresie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu,
- wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Dodatkowo ustawodawca zaznaczył, że w sytuacji braku doradcy zawodowego w szkole lub placówce dyrektor tej instytucji wyznacza nauczyciela, wy-

chowawcę grupy wychowawczej lub specjalistę realizującego zadania z zakresu doradztwa zawodowego.

Zgodnie z zapowiedziami: „W roku szkolnym 2017/2018 zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego będą realizowane na podstawie programu nauczania (przygotowanego przez nauczyciela prowadzącego te zajęcia) dopuszczonego do użytku przez dyrektora szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej. Program musi zawierać informacje o zawodach, kwalifikacjach i stanowiskach pracy oraz możliwościach uzyskania kwalifikacji zgodnych z potrzebami rynku pracy, a także predyspozycjami zawodowymi (...). Treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego realizowanego w kolejnych latach zostaną określone w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej” (MEN, 2017).

Podsumowanie

Analiza porównawcza obowiązujących w latach wcześniejszych dokumentów regulujących kwestie związane ze szkolnym doradztwem zawodowym wskazuje, iż zadania doradcy zawodowego w ostatnich dwóch dokumentach (z roku 2010 i 2013) zostały zawężone. Pominięto m.in. kwestie związane z udzielaniem wsparcia rodzicom uczniów podejmujących decyzję edukacyjno-zawodową, jak również współpracę z innymi instytucjami wspierającymi WSDZ. Podobnie jest z aktualnie wprowadzanymi rozwiązaniami, w których brak jest informacji zarówno o wsparciu i współpracy z rodzicami, jak też innymi instytucjami zajmującymi się w sposób bezpośredni lub pośredni doradztwem zawodowym (warto pamiętać, że w przypadku uczniów szkół podstawowych, którzy dokonują w swoim życiu pierwszego wyboru edukacyjno-zawodowego, współpraca z rodzicami/opiekunami jest wręcz niezbędna). Za przełomowy moment dla doradców zawodowych można uznać, dawno wyczekiwane, wprowadzenie do szkół specjalnego przedmiotu „doradztwo zawodowe”, na którym będą realizowane treści o tematyce zawodoznawczej. Autor opracowania celowo mówi o zawodoznawstwie (zob. Czarnecki, Pietrulewicz, Kowolik, 2017, s. 184), gdyż niewielki wymiar godzin prawdopodobnie uniemożliwi przeprowadzenie właściwej, pełnej diagnostyki uczniów (choć taki zapis znajduje się w rozporządzeniu z 2017 r.). W związku z tym nauczyciele/doradcy skoncentrują się zapewne na zapoznaniu uczniów z rynkiem edukacyjno-zawodowym – podobnego zdania są również doradcy zawodowi (dyskusja na ten temat odbyła się na spotkaniu członków zespołu do spraw monitorowania i ewaluacji – Forum Poradnictwa Zawodowego, które funkcjonuje w ramach Lubuskiego Paktu na Rzecz Zatrudnienia).

Reasumując, za pozytywny aspekt wprowadzonych w roku szkolnym 2017/2018 zmian można niewątpliwie uznać utworzenie przedmiotu „doradztwo zawodowe”, natomiast minusem jest, wspomniane już, pominięcie kwestii dotyczącej współpracy z rodzicami i instytucjami świadczącymi usługi z zakresu

doradztwa zawodowego, niewielki wymiar godzin oraz aktualny brak szczegółowych wytycznych dotyczących sposobu realizacji treści programowych z doradztwa zawodowego.

Literatura

- Czarnecki, K.M., Pietrullewicz, B., Kowolik, P. (2017). *Nowy leksykon profesjologiczny*. Sosnowiec: Humanitas.
- Klementowska, A. (2014). *Poradnictwo zawodowe w gimnazjum wiejskim w wymiarze środowiskowym (studium przypadku)*. Zielona Góra: Wyd. PTP, IIBNP, UZ.
- MEN (2017). *Ramowe plany nauczania – rozporządzenie podpisane*. Pobrane z: <https://men.gov.pl/ministerstwo/informacje/ramowe-plan-nauczania-rozporzadzenie-podpisane.html> (14.09.2017).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 7.01.2003 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych. Dz.U. nr 11, poz. 114.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17.11.2010 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. nr 228, poz. 1487.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 20.04.2013 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2013, poz. 523.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 28.03.2017 w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. Dz.U. 2017, poz. 703.
- Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 9.08.2017 w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2017, poz. 1591.
- Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty. Dz.U. nr 95, poz. 425.
- Ustawa z 14.12.2016 r. – Prawo oświatowe. Dz.U. 2017, poz. 59.